

SIMÁNDI SZILVIA – KELEMEN ÉVA:

ÉRTÉKFELTÁRÁS A KÖZMŰVELŐDÉS- BEN EGYETEMISTÁK BEVONÁSÁVAL

Bevezetés

A kulturális közösségfejlesztés fókuszában a közösség és annak meglévő, illetve lehetséges kulturális értékei állnak. Az értékek feltárása, tudatosítása, mozgásba hozása, átörökítése stb. hozzájárulhatnak a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez (Arapovics, 2016). Az értékfeltáró és értékőrző tevékenység széleskörű, helyi összefogásra építő közösségi folyamat. A helyi közösségek által őrzött és gondozott hagyományokat, értékeket a helyiek ismerik igazán, így ezen értékek egy település életében sajátos jelentéssel bírnak (vö. Arapovics és Vercseg, 2017, Perlaki, 2018).

Települési értéktárak

Az értékfeltárás tevékenység jogszabályi keretét „A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról” szóló 2012. évi XXX. törvény és a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet biztosítja a települési/táji értéktár, illetve értéktár bizottság létrehozásának lehetőségével. A hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvénynek a preambulumban kiemelésre kerül, hogy „az összetartozás, az egység és a nemzeti tudat erősítése érdekében nemzetünk értékeit össze kell gyűjteni, dokumentálni, az értékvédelem alapjául szolgáló dokumentációt a szigorú nyilvántartás és kutathatóság szabályai szerint meg kell őrizni, az értékeket pedig ápolni, védelmezni és támogatni kell.”

A törvényhozók az alulról építkezés elvét választották: a helyi értéktárak és ágazati értéktárak a nemzeti értékpiramis legszélesebb alapját, első lépcsőfokát jelentik. A jogszabály a települési értéktár vonatkozásában úgy rendelkezik, hogy a települési önkormányzat települési értéktárat hozhat létre. A települési önkormányzat közigazgatási területén fellelhető, illetve az ott létrehozott nemzeti érték felvételét a települési, tájegységi értéktárba bárki írásban kezdeményezheti az adott érték fellelhetőségének helye szerint illetékes önkormányzat polgármesteréhez címzett javaslatában.

Módszertani lépések

Felmerül a kérdés, mit tekintünk értéknek. A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló törvény a nemzeti érték fogalmát jeleníti meg, és a törvény, illetve a végrehajtási rendelet egyfajta útmutatást ad az értékek kiválasztásához. A helyi értéktár esetében a helyi közösség döntheti el, hogy mi kerüljön bele a helyi értéktárba. A helyi értéktárban az épített örökségen és a természeti értékeken túl a gasztronómiai különlegességek, a különleges receptek, a hagyományőrző közösségek is helyet kaphatnak. Számos településnek van olyan szülöttje, aki példaképként szolgálhat a településen élők számára. Ebben az esetben a személy életútja, munkássága, egész életen át tartó tevékenysége kerülhet bele az értéktárba. Továbbá a helyi értékek közé kerülhet egy hagyományőrző közösség évtizedeken át végzett tevékenysége, egy helyi rendezvénysorozat, egy helyi jellegzetesség, egy helyi hagyomány stb. Ezen példák is azt mutatják, hogy a települési értéktárba belekerülhet minden olyan értékkel és minőséggel rendelkező dolog, amelyet a helyiek értéknek tartanak, és az értéktárba jelölnek. A települési értéktárak egy közösség életében ahhoz járulhatnak hozzá, hogy a helyi lakosok saját településükön még inkább felismerjék saját értékeiket (Horváth, 2017).

A települési értéktár feltáró folyamat lépéseit a módszertani útmutatások (vö. Arapovics és Vercseg, 2017) az alábbi módon javasolják. Elsőként a település aktív embereinek és döntéshozóinak szükséges konszenzusra jutni a közösségi értéktár feltárás folyamatának az elfogadásáról. A folyamat elindításához nélkülözhetetlen az értéktár feltárást kezdeményező emberek felkutatása, megszólítása, továbbá a helyi szervezetek, intézmények, illetve a különböző szektorok szereplőinek együttes bevonása. A folyamatot segítheti egy közösségi feltáráshoz felkészítő képzés vagy tréning is. A személyes megkeresések során értéktár feltáró interjúkra és kérdőívek felvételére kerül sor. Ezt követően célszerű közösségi beszélgetéseket elindítani a javasolt értékek mentén. Fontos a nyilvánosság biztosítása, azaz az értékeket bemutató események, rendezvények kezdeményezése és bátorítása. A települési értéktár bizottság megalakulását követően kerülhet sor az értékek dokumentálására, illetve a benyújtott előterjesztések elfogadása után az egyes értékek felvételére az értéktárba. Javasolt az értékekhez kapcsolódó helyi cselekvési programok kezdeményezése is a folyamatosság és fenntarthatóság biztosítása érdekében.

Ifjúsági értékőr program

Az értéktár feltáró munkának számos jó gyakorlata ismert, akár a fiatal korosztály bevonásával is. Példának hozhatjuk az ifjúsági értékőr programot, amely 2011-ben indult el a Fiatalok Lendületben Program támogatásával (Számfira-Turupoli, 2013). Ezen értékőröző programok a kistélepülések ifjú korosztályát törekcszenek az értéktár feltárás folyamatába bevonni. A fiatalok számára a program lehetőség-

get kínál hasonló érdeklődésű fiatalokkal való együttlétekre, közös szabadidős programokra, a saját település mélyebb megismerésére, a helyi identitás erősítésére, a közösséghez való tartozás érzésének átélésére stb.. Mindez egybefonódik az egész életen át tartó tanulásnak a lényegi elemeivel, melyet az Európai Bizottság következőképpen definiált: „Minden, életünk során folytatott olyan tanulási tevékenység, melyet a tudás, a készségek és kompetenciák fejlesztésének céljával folytatunk egyéni, állampolgári/civil, társadalmi és/vagy foglalkoztatási perspektívában” (Farkas, 2014. 18. o.). Az önkéntes keretek között végzett tevékenység lehetőséget nyújt nem formális környezetben történő tanulásra és különböző képességek, készségek fejlődésére (kommunikációs, anyanyelvi, informatikai, digitális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség stb.) (vö. Miklósi és Oszlánczi, 2010). Az önkéntes alapú tevékenységnek a további célkitűzése, hogy a fiatal a későbbiekben közössége aktív tagjává váljon.

A program a fentiekén túl többek között a fiatalok helyi közösségeinek az erősítéséhez is hozzájárulhat, és elősegítheti a kommunikációt az idősebb generációkkal (intergenerációs tanulás). Az intergenerációs tanulás a fiatalok és idősek közötti kölcsönös tanulási kapcsolatként és interakcióként definiálható. Az intergenerációs tanulás során azok az együtt végzett közös tevékenységek válnak meghatározóvá, amelyek kifejezetten különböző életkorúak és generációk eltérő tapasztalatain alapulnak. A tanulás magára a tapasztalatcserére épül, így kiaknázhatóak az egyes generációkra jellemző tudások és jártasságok is (Ludescher és Waxenegger, 2008; Simándi, 2018).

A települések számára pedig a program előnyét többek között megfoghatjuk: a település értékeit ismerő, a közösségért tenni akaró és tudó fiatalokban, a helyi értékek dokumentálásában, megőrkítésében (leírással, fotókkal, videókkal); a települési értéktár bővülésében; a települési közösség erősödésében stb. (Bazsó, 2017, Horváth, 2017). Például a Pannon Térség Ifjúsági Értéktár Hálózat kezdeményezés célja az volt, hogy „a program során együttműködő fiatalok bevonásával, aktív részvételével a veszprémi kistérségben meglévő értékek felkutatását, rendszerezését, archiválását, nyilvános bemutatását megvalósítsák úgy, hogy közben a helyi fiatalok megtapasztalják, megtanulják az együttműködésen, konszenzuson alapuló kreatív csoportmunka módszerét és személyes fejlődésük által aktív helyi társadalmi részvételük erősödjön, és a program későbbi folytatásában más fiatalok segítőivé válhassanak” (Számfira-Turupoli, 2013, 46).

Egy egri kezdeményezés bemutatása

A folytatásban egy, a települési értékfeltáráshoz kapcsolódó gyakorlatot kívánunk megosztani. Megítélésünk szerint mintaprojektként is értékelhető a kiváló és szoros együttműködésnek köszönhetően a Közművelődési mentorok elnevezésű tanfolyam, amely az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. pro-

jektjének¹ a keretében valósult meg. A NMI Művelődési Intézet országos közművelődési módszertani feladatellátó szervezet, amelynek küldetése a közösségi művelődés megerősítése, a területen dolgozó szakemberek hálózatosodásának elősegítése, a közösségi művelődés területén létrejött jó gyakorlatok, kezdeményezések felkarolása és terjesztése, a lakosság bekapcsolódásának elősegítése, ösztönzése a közösségi művelődés különböző formáiba, amelyek hozzájárulnak az egész életen át tartó tanulás elterjesztéséhez, népszerűsítéséhez.

A nevezett tanfolyam lebonyolítása az Eszterházy Károly Egyetem Közösségszervezés alapszakos hallgatóinak bevonásával történt. A tanfolyam célja egyrészt a Közösségszervezés szakos hallgatók gyakorlati ismereteinek bővítése volt, másrészt a közösségi művelődés intézményeiben folyó felsőoktatási szakmai gyakorlat vezetésének az elősegítése.

A 2018-ban indult projekt első részében az NMI Művelődési Intézet Heves Megyei Iroda, Kultúrakutatási és Képzési Igazgatóság munkatársainak együttműködésében és az Eszterházy Károly Egyetem oktatóinak közreműködésével² a Heves megyében kiemelkedő közösségi munkát végző közművelődési szakemberekkel és intézményeikkel (Noszvaj, Bélapátfalva, Egerszalók települések) ismerkedhettek meg a résztvevők tanulmányutak keretében. Továbbá az Intézetnek, mint országos közművelődési feladatokat ellátó szervezetnek a tevékenységéről és szakmai koncepciójáról kaptak képet a résztvevők.

Ezt követően a gyakorlati települési értéktárás munkát két településen, Bélapátfalván és Verpeléten indult el nyolc-nyolc hallgató bevonásával. Ennek megalapozásához az első foglalkozás alkalmával a résztvevők szakmai előadásokat hallhattak az értéktárás törvényi szabályozásáról és módszertanáról. A hallgatóság megismerkedett a Heves megyei települési értéktárak helyzetével, képet kapott egy felvidéki gyakorlati értéktárásról, valamint egyéb értéktáró jó gyakorlatokat (pl. Tiszanána, Novaj, Abasár, településekről) is hallhatott. Továbbá betekintést nyertek az egyetemisták az NMI Művelődési Intézet országos településkutatási felmérésébe, és részt vettek egy fotózási és videókészítési gyakorlaton is.

1 A Művelődő közösségek Észak-Magyarországon EFOP-3.7.3-16-2017-00148 nyertes projekt keretén belül, három éven keresztül a NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. 16 témakörben valósít meg havi szakköröket, műhelyfoglalkozásokat, tanfolyamokat és szabadegyetemeket, amelyekbe a projekt időszaka alatt közel 500 fő kapcsolódik be. A foglalkozások során az érdeklődők és a szakemberek olyan jó gyakorlatokat, módszereket ismerhetnek meg, amelyekkel a helyi közösségeket aktivizálva nőhet a térség népességmegtartó képessége és képességmegtartó népessége. A projekt öt megye bevonásával (Heves, Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) az Észak-Magyarországi régió fejlesztését célozza meg. Az eddigiekben ifjúsági értékör tábor, Mesélő pajták drámatábor, szabadegyetemek, mozgó filmklubok, népfőiskolai és Hungarikum műhely foglalkozássorozatok valósultak meg, illetve indultak el. A közművelődési szakembereknek szakmai találkozására és az intézménylátogatásokra a Metszéspont műhely foglalkozássorozat adott lehetőséget.

2 2018 márciusában a két intézmény (NMI Művelődési Intézet – Eszterházy Károly Egyetem) együttműködési megállapodást kötött.

A tanfolyamon résztvevő 16 hallgató terepi munkáját – mint helyi mentor – Verpeléten a Petőfi Sándor Községi Ház és Könyvtár, Bélapátfalván a KulTurDia Bélapátfalvai Kulturális, Turisztikai és Média Nonprofit Kft. vezetői segítették. A két település kiválasztásában meghatározó szempont volt a jó partneri és szakmai együttműködés, valamint a megkezdett helyi értéktáró munkának az erősítése. A települési mentorok többek között abban működtek közre, hogy a hallgatók munkáját a településen elfogadtassák, erősítsék az irántuk való bizalmat, segítsék az interjúalanyok kiválasztását, az önkormányzattal és az Értéktár Bizottsággal való kapcsolattartást, illetve a hallgatók munkájának eredményét jelentő értéktári előterjesztések ellenőrzésében működjenek közre.

A hallgatók a terepen történő munkájuk során először a „Faluséta” módszer segítségével ismerkedtek meg a települések szerkezetével, illetve a legfontosabb helyi értékek elhelyezkedésével. A hallgatók több alkalommal találkoztak a települések polgármestereivel, a helyi vezetőkkel és a fontosabb civil szervezetek képviselőivel. A hallgatókkal közösen került összeállításra az „Értékleltár”, amely a további terepi munka alapját képezte. Ezt követően a 114/2013. Kormányrendeletben meghatározott nyolc szakterületenkénti³ érték kategória alapján csoportosították a résztvevők a meghatározott értékeket. Ennek alapján került meghatározásra az interjúk tartalma, felépítése és azok időbeli ütemezése, illetve az interjúalanyok kiválasztása. A mentorok közreműködésével pontosították a Települési Értéktár Bizottság felé benyújtandó előterjesztési javaslatok témáit. A hallgatók már az első terepi munka alkalmával fotókat és kisfilmet készítettek az interjúalanyokról, azok tevékenységéről, és a felterjeszteni kívánt természeti vagy kulturális értékekről. A közös munka egyik fontos részét jelentette a település értékeit feltérképező kérdőívek összeállítása. A 10 kérdést tartalmazó kérdőív a helyi lakosok saját településének ismeretére (természeti és történelmi látnivalók, kézművesség és hagyomány, gasztronómia stb.) irányult.

A gyakorlati munka első része 2019 májusában lezárult. A hallgatók nyilvános prezentáció keretében ismertették a településen felvett kérdőívek és interjúk eredményét. A települési értéktári előterjesztéseket a hallgatók a 114/2013. Kormányrendelet 1. számú melléklete alapján készítették el. Az egyetemisták a beszámolóik során többször megfogalmazták a közösségi munka jó érzését, valamint a számukra ismeretlen település felfedezésének és az értékeiknek (élő és élettelen) megismerésének pozitív élményét. A jó hangulatú találkozón sor került a tapasztalatok és a fejlesztési javaslatok megvitatására is. Meghívott vendégként az eseményre a Heves Megyei Értéktár Bizottság elnöke is ellátogatott, aki elismerően méltatta a hallgatók munkáját, és kiemelte a szakma és a felsőoktatás közötti szoros együttműködést.

A hallgatók által végzett eredményes munkát az is elősegítette, hogy a hallgatóknak módszertani tárgyak keretében volt alkalmuk a projektbe bekapcsolódni. Ilyen módon lehetőség nyílt a formatív (alakító–segítő) értékelésre

3 A nyolc szakterületi kategória: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, a kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus

is, melynek célja a hallgató eredményesebb tanulásának, gyakorlati tapasztalatszerzésének elősegítése volt (Mogyorósi, 2018; Virág, 2018). Mindemellett a résztvevő hallgatók az Intézet módszertani munkatársainak az értékfeltárás terén szerzett tapasztalataira is támaszkodhattak.

A munka folytatásában, a tervezett találkozási alkalmak során újabb kérdőívek és interjúk felvételére kerül sor, valamint az elkészült fotódokumentáció és videóanyag is rendezésre kerül. Az elkészült értéktári előterjesztések anyagainak áttekintése, pontosítása, és azok mellékleteinek elkészítése után a két település értéktár bizottsága felé az előterjesztések benyújtásra kerülnek. Ezt követően kiválasztásra kerülnek a Megyei Értéktárba is javasolt értékek, majd egy összegző, a települések értékeit bemutató imázsfilm összeállítására és bemutatására kerül sor stb.

Összegzés

A helyi értékek feltárása hozzájárulhat egy település közösségeinek, lakosainak a helyi identitásának erősítéséhez. Megítélésünk szerint a bemutatott gyakorlati kezdeményezés azt szemlélteti, hogy a felsőoktatás és a szakma szoros együttműködése jó lehetőségeket kínál arra, hogy a hallgatók már a képzés idejében számos gyakorlati tudásra, illetve szakmai kapcsolatépítésre tegyenek szert, és mindezt egy település életében kamatoztathassák.

Irodalom

- Arapovics Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. *Kulturális Szemle*. 2. 36-53.
- Arapovics Mária és Vercseg Ilona (2017, szerk.): *Közösségfejlesztés módszertani útmutató*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Országos Széchényi Könyvtár. Budapest.
- Bazsó Gabriella (2017): A Pannon-Térség Ifjúsági Értékkör Hálózat módszertanához. *Szín*. 6. 20-26.
- Horváth Zsolt (2017): Az értékkör hálózatok nemzetösszetartó küldetése. *Szín*. 1. 79-87.
- Farkas Éva (2014): *A rejtett tudás. A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények hitelesítése*. SZTE JGYPK FI. Szeged.
- Ludescher, Marcus és Waxenegger, Andrea (2008): Wie kann man gemeinsame intergenerationelle Lernprozesse sichern? In: Waxenegger, Andrea namens des ADD LIFE Konsortiums (Hg.) (2008): *Das ADD LIFE Europäische Tool Kit für die Entwicklung intergenerationellen Lernens im Universitäts- und Hochschulwesen*. Graz.

- Miklósi Márta és Oszláncki Tímea (2010): Kulturális jogi kérdések Magyarországon. In: Juhász Erika (szerk.) *Kulturális projektciklus menedzsment*. Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszéke, TIT Jurányi Lajos Egyesülete. Nyíregyháza. 80-107.
- Mogyorósi Zsolt (2018): Kapcsolati készségek, kommunikáció a mentorálás folyamatában. In: Perjés, István és Héjja-Nagy Katalin (szerk.) *Tanulástámogatás a felsőoktatásban: Online mentorálási kézikönyv*. Eszterházy Károly Egyetem. Eger. 53-71.
- Perlaki Claudia (2018): Számba vett értékeink. A veszprémi Települési Értéktár munkájáról. *Veszprémi Szemle*. 3. 190-195.
- Simándi Szilvia (2018): Önképzőkörök, tanulókörök és az intergenerációs tanulás. In: Ugrai János és Virág Irén (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Líceum Kiadó, Eger. 171-180.
- Számfira-Turupoli Nóra (2013): Hungarikumok – Értékör-program. *Szín*. 5. 45-46.
- Virág Irén (2018): Értékelés a felsőoktatásban - a fejlesztő értékelés lehetőségei. In: Perjés, István és Héjja-Nagy Katalin (szerk.) *Tanulástámogatás a felsőoktatásban: Online mentorálási kézikönyv*. Eszterházy Károly Egyetem. Eger. 82-98.
2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról
114/2013. (IV.16.) Kormányrendelet a magyar nemzeti értékek és hungarikumok gondozásáról
- Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár honlap: www.hungarikum.hu